

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกง
และบ้านสองคลอง ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาหม้อ
จังหวัดสุพรรณบุรี

A Study of Local Wisdom of Thai House Building
of Ban Ao Mawkaeng and Ban Songkhlong, Khok Khrum
Sub-district, Bang pla ma District, Suphanburi Province.

สุนันtha เงินไพโรจน์^{1*}
Sunantha Ngoenpairot^{1*}

¹ อ., ภาควิชาศิลปสากล วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี สุพรรณบุรี 72000

¹ Lecturer, Department of Fine Arts, Suphanburi Collage of Fine Arts, Suphanburi, 72000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: sununthan@hotmail.com

(Received: October 22, 2019; Revised: January 23, 2020; Accepted: February 7, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกง และบ้านสองคลอง ต.โคกคราม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี และศึกษาวิถีชีวิตชุมชนของชาวลาวเวียงลาวพวน และไทยที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างบ้านทรงไทย 6 หลัง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า บ้านทรงไทยทั้ง 6 หลังเป็นแบบเรือนเดี่ยว มีรูปแบบสำคัญ คือ มีสามช่วงสามห้อง คือ 1. ห้องพระ 2. ห้องทำพิธีกรรมไหว้พ้อเลี้ยงตามแนวความเชื่อของลาวเวียง 3. ห้องนอนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทยมีการประยุกต์ ดังนี้ 1. การขยายเรือนให้กว้างมากขึ้นและทำหลังคาลาดคลุมทั้งหลังเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น 2. การปรับพื้นหรือกระเบื้องตัวบ้านให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันน้ำท่วม 3. การสร้างห้องน้ำบนตัวบ้านเพื่อความสะดวกสบายสำหรับผู้สูงอายุ และ 4. การเปลี่ยนวัสดุทำหลังคาด้วยจากหรือกระเบื้องเป็นสังกะสี ซึ่งเป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจในครอบครัวและความสะดวกสบายในการหาซื้อวัสดุ อาชีพหลักของชุมชน คือ อาชีพทำนาหรือรับจ้าง การที่มีคนสามชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน คือ ลาวเวียง ลาวพวน และไทย การสืบสานประเพณีจึงมีทั้งประเพณีไทยและลาว พิธีมีทั้งพุทธศาสนา และการนับถือผี ประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนทั้งสอง คือ ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงและแม่เฒ่า ประเพณีไหว้ศาลทรงเจ้า และประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านทรงไทย การประยุกต์

Abstract

The purpose of this research article was to study wisdom of community in building house and the lifestyle of Lao Vient, Lao Puan and Thai at Ban Ao morkaeng and Ban Songklong in Tambon Klokklam, Amphur Bang Pla Ma, Suphan Buri The samples were 6 Thai houses. The instruments were formal and informal interviews. Participatory and non-participatory observation. The result indicated that each of six traditional Thai-styled houses is a single building. Thai style house has hot 3 parts; tabernacle, ritual room and bedroom. The wisdom are as followings; 1) extending the house for more space those more family members can use 2) making the floor of the house is higher to prevent flooding 3) building the bathroom in the house for elder person, and 4) replacement thatch and zinc with tile because of their budget and purchasing convenience. The main job of this community is rice farming. The ethnic groups of Lao Viang and Thai Phuan, and Thais believe together in repecting medium. There are three races together. The inheritance of traditions has both Thai and Loas. The ceremony includes both Buddhism and spirit worship. Traditions that are unique to both communities are the traditions of paying respect to the god and goddess. Paying respect to the Shrine and the tradition of make merit known as Bun Kgawpradabdin.

Keywords: Wisdom, Thai House, Applied

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ความสามารถของชาวบ้านซึ่งเรียนรู้มาจากบรรพบุรุษหรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการทำมาหากิน [1] ทั้งนี้ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีผู้อธิบายไว้ในหนังสืออื่นอีก เช่น ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ วิธีการจัดการวิธีการชี้นำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมองงามขึ้นจากความรอบรู้ประสบการณ์เป็นรากฐานเพื่อการปรับเปลี่ยนทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยา [2] ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือ องค์ความรู้ ทักษะ ข้อมูลข่าวสาร ที่แสดงออกถึงความคิด เทคโนโลยี วัตถุสิ่งของ หรือวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนหรือวัฒนธรรมหนึ่ง โดยที่ประชาชนหรือองค์กรในชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์สังเคราะห์ หรือปรับปรุงขึ้นจากประสบการณ์ และการทดลองอย่างไม่เป็นทางการ [3] ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญต่อชุมชน เพราะทำให้คนสามารถดำรงชีพและพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนา ต้องสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนควรตระหนักและให้ความสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และยังสามารถช่วยให้คนในชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตให้ทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกชุมชน ซึ่งจะเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคม โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจสะท้อนออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน อาหาร สมุนไพรหรือตำรายาพื้นบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของประเทศชาติอีกด้วย

การสร้างบ้านทรงไทยเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คนไทยสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของประเทศไทยที่มีภูมิอากาศร้อนชื้น ฝนตกชุก โดยเฉพาะ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง ที่จังหวัดสุพรรณบุรี ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า ตำบลโคกครามเป็น 1 ใน 14 ตำบลของอำเภอบางปลาม้า มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับตำบลท่าระหัด อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศใต้ ติดกับตำบลองครักษ์ ตำบลตะค่า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลจรเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลบางปลาม้า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี [4]

หมู่ 10 ประกอบด้วย 2 บ้าน คือ บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง มีคลองจรเข้ใหญ่ไหลผ่านหรืออีกชื่อ คือ คลองบางปลาม้าหรือคลองเจ๊ก อาณาเขตของหมู่ 10 มีพื้นที่ตลอดตามแนวคลองจรเข้ใหญ่หรือคลองเจ๊กไปจรดถึงคลองชะโดถึงประตูเลื่อน อยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลนครนครมา อําเภอของประชากรส่วนใหญ่ทำนาเป็นหลัก ที่มาของชื่ออ่าวหม้อแกงมาจากบริเวณนี้เป็นที่ลุ่ม ลักษณะเป็นเว้ง คือ ช่วงที่กระแสน้ำไหลเซาะตลิ่งเป็นแอ่งเว้าเข้าข้างในมองแล้วคล้ายหม้อแกง ชาวบ้านจึงเรียกที่นี่ว่า อ่าวหม้อแกง ต่อมาเมื่อมีคนมาอาศัยอยู่ได้มากที่เพิ่มทีหลัง มีบางส่วนที่เป็นโคก [5] ชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนที่นี่เพราะใกล้น้ำติดคลองใช้เรือสัญจรไปมาสะดวก เนื่องจากสมัยก่อนเป็นทีดอนไม่มีถนนเดินทางลำบาก การเดินทางสมัยก่อนใช้เรือเป็นส่วนใหญ่ ถนนปัจจุบันทำใหม่โดยสำนักงานที่ดินจากเดิมที่มีทางอยู่แล้วให้สะดวกขึ้น [6]

บ้านสองคลองที่มาของชื่อมาจากมีลำคลอง 2 คลองไหลผ่านด้านฝั่งตะวันตก เป็นคลองทางลัดที่ไปบ้านหงส์ ส่วนอีกคลองไหลผ่านไปบ้านลำบัว ทั้ง 2 คลองเป็นลำคลองเล็ก สมัยก่อนชาวบ้านใช้เป็นทางลัดสัญจรจากบ้านลำบัวมาวัดศาลาทำทรายเพื่อมาทำบุญ เนื่องจากวัดศาลาทำทรายเป็นวัดที่ใกล้ชุมชนแถบนั้นมากที่สุด แต่ปัจจุบันบ้านลำบัวมีวัดเป็นของตนเอง คือ วัดลำบัว และได้ทำถนนไว้สัญจรทางบกแทนทางน้ำ ทำให้ลำคลองทั้งสองไม่ได้ใช้เป็นทางสัญจรเหมือนในอดีต [7]

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนทั้งสองที่หมู่ 10 ตำบลโคกครามแห่งนี้เป็นเวลาเร็วกว่าปีมาแล้ว หลักฐานที่สามารถกล่าวอ้างได้ คือ จากอายุของนางทองคำมรดานางฉลอง จันทรเกตุเลียด มีอายุ 93 ปีแล้วซึ่งเป็นรุ่นที่ 2 ของครอบครัว แหล่งที่มาชาวบ้านมาจากหลายที่ คือ ย้ายมาจากแถบวัดมณีวรรณซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ของชาวลาวเวียง จากวัดกลาง วัดลาดหอย วัดดอกบัว วัดทุ่งอุทุมพร อำเภอบางปลาม้า และบ้านไผ่ขวางอำเภอเมือง ชาวบ้านทั้งสองชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันเคลื่อนย้ายตามกันมา มีเชื้อสายลาวเวียงเป็นส่วนใหญ่ อาจมีลาวพวนบ้าง ส่วนคนไทยมาจากการแต่งงานกับคนพื้นที่

พื้นที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองเป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขัง มีประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำทั้งสองฝั่ง แต่เนื่องจากทุกปีเมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะท่วมเข้าบ้านเรือน ดังนั้น การปลูกสร้างบ้านจึงต้องสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ จึงนิยมสร้างบ้านทรงไทยมีใต้ถุนสูงเพื่อหนีน้ำท่วม ซึ่งรูปแบบของบ้านเป็นแบบทรงไทยแต่มีการประยุกต์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมกันมา ปรับปรุง เพิ่มเติม เสริมตามแบบฉบับเฉพาะของวิถีชุมชนนั้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติและยุคสมัยที่เปลี่ยนไปได้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บ้านทรงไทยดำรงอยู่ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะหมู่ 10 บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองบ้านที่อาศัยจะมีลักษณะบ้านทรงไทยที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนอย่างน่าสนใจ มีโครงสร้างเรียกว่า เรือนนอกระบบ หมายถึงการปลูกสร้างบ้านที่ไม่เป็นไปตามแบบแผนดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลง ขยายส่วนต่างเพิ่ม เพื่อรองรับจำนวนสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในครอบครัว เป็นการผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่ องค์ประกอบของบ้านยังสะท้อนความเชื่อของสามวัฒนธรรม คือ ชาวลาวเวียง ลาวพวนและไทยอยู่ร่วมกัน คือ ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ ภายในบ้านมีการตกแต่งด้วยภาพบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องไหว้เสาเอกประจำบ้านเป็นความเชื่อของคนไทย ลาวเวียง และลาวพวน การนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปตองทำกรวยผูกหัวบันไดมาจากความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์เป็นความเชื่อของคนไทย แสดงให้เห็นถึงความกลมกลืนของชุมชนกับสภาพแวดล้อม เพื่อเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่า และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านทรงไทย อีกทั้งหมู่ 10 บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองนี้มีความเก่าแก่มีย่านทรงไทยอายุ 100 ปีขึ้นไป และยังไม่เคยมีผู้ศึกษาหรือวิจัยมาก่อน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีการวิจัยเก็บรวบรวมค้นคว้าข้อมูลเพื่อให้องค์ความรู้ไม่สูญหายและถูกลืมเลือน เป็นการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยรวมทั้งให้เกิดการเรียนรู้ในท้องถิ่นแก่เยาวชนในการเรียนการสอนด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง ต.โคกคราม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง ของลาวเวียง ลาวพวน และไทยในการอยู่ร่วมกันทางวัฒนธรรมประเพณี

ขอบเขตของการศึกษา

1. โครงสร้างบ้านทรงไทยและองค์ประกอบที่มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงจากรูปทรงเรือนไทยเดิมของภาคกลาง

2. ความเป็นมาวิถีชีวิตของชุมชนจากในด้านการดำรงชีพและวัฒนธรรมประเพณี ศึกษาจากการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านทั้ง 6 หลัง และผู้รู้ในชุมชน

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยที่มีบ้านทรงไทย คือ ที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง หมู่ 10 ตำบลโคกคราม อำเภอบางพลาม จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเลือกศึกษาบ้านทั้งหมด 6 หลัง เนื่องจากบ้านทั้ง 6 หลังมีรูปทรงที่แสดงถึงการประยุกต์ระหว่างของเก่ากับของใหม่ชัดเจน แต่ยังคงรูปทรงของเรือนไทยเดิม บ้านทั้ง 6 หลังประกอบด้วย

1. บ้านนายนิคม ก้อนเงิน
2. บ้านนางเกวิภา เตชะพิบูลย์ทรัพย์
3. บ้านนายสาลี เพ็งจันทร์
4. บ้านนางฉลอง จันทรเกตุเลียด
5. บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์
6. บ้านนายชื่น เทพยืนยง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อในการศึกษา

1. ภูมิปัญญาในการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง อำเภอบางพลาม จังหวัดสุพรรณบุรี
2. วิถีชีวิตของชุมชนสามวัฒนธรรม คือ ลาวเวียง ลาวพวน และไทย

ภาพที่ 1 แผนที่อ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง

การทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาเอกสารผลงานวิจัย หนังสือ และบทความ แบ่งออกเป็น 2 ด้านด้วยกัน คือ

1. การศึกษาเรื่องบ้านทรงไทย
2. การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมลาวเวียงและลาวพวนในจังหวัดสุพรรณบุรี

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบ้านทรงไทยมีหนังสือที่น่าสนใจ คือ หนังสือของศาสตราจารย์สมภพ ภิรมย์ สองเรื่องคือ “บ้านไทย” พ.ศ.2538 และ “บ้านไทยภาคกลาง” พ.ศ.2545 และผลงานวิจัยเรื่อง “เรือนไทยเดิม” ของศาสตราจารย์ฤทัย จงใจรัก ซึ่งผลงานของทั้งสองท่านเป็นงานที่ได้นำแนวคิดมาใช้เป็นแนวทางอ้างอิงในการทำวิจัยมากที่สุด เนื่องจากมีเนื้อหาที่อธิบายถึงลักษณะบ้านทรงไทยหรือเรือนไทยในภาคกลางสร้างด้วยไม้มีบริเวณ หลังคาทรงสูง มีปะกนหรือฝาลูกฟัก ยกถอดประกอบได้ เป็นเรือนชั้นเดียวได้สูงเพื่อใช้ประโยชน์ นิยมปลูกสร้างในภาคกลางและริมแม่น้ำลำคลองเหมาะกับสภาพภูมิประเทศและสภาพอากาศของประเทศไทย องค์ประกอบบ้านคือการสร้างห้องนิยมปลูกเป็น 3 ห้องนอน คือ ห้องเก็บของ ห้องนอน และห้องพระ [8] โดยเฉพาะ เรื่องสภาพแวดล้อมของการสร้างบ้านที่อยู่ริมคลองตามแนวริมน้ำ งานของทั้งสองท่านอธิบายไว้เหมือนกันคือบ้านที่ปลูกริมคลองมักปลูกตามแนวยาวไปตามริมน้ำ บ้านที่อยู่ริมแม่น้ำจะหันหน้าออกทุกหลัง งานวิจัยของศาสตราจารย์ฤทัยมีจุดเด่นคือกล่าวถึงคติความเชื่อการสร้างเรือน ถ้าหมู่บ้านไหนหันจั่วไปด้านใด ก็จะนิยมหันไปด้านเดียวกัน เพราะถือว่าถ้าหันขวางเจ้าของบ้านจะทะเลาะกับบ้านอื่น บ้านส่วนใหญ่ไม่มีการหันรั้วแสดงให้เห็นถึงคตินิยมฉันทะริ้วญาติ คติความเชื่อของแต่ละภูมิภาคแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น [9] ซึ่งจุดเด่นตรงนี้ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในวัตถุประสงค์ที่ 1 เรื่องการวางผังของบ้านทรงไทย ที่หมู่ 10 บ้านทรงไทยส่วนใหญ่ของที่นี่จะหันหน้าออกไปทางคลองจรเข้ใหญ่ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับ เรือนไทยอีก 2 เรื่องคืองานของวิระ อินพันทั้ง “ความหลากหลายของเรือนไทยเมืองเพชรบุรี” เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเรือนไทยในจังหวัดเพชรบุรีระหว่างชาติพันธุ์ 3 กลุ่มคือ ไทย จีน และมุสลิม [10] และงานวิจัยของจักรพร สุวรรณนคร เรื่อง “การปรุงเรือนไทยเครื่องสับภาคกลาง : กรณีศึกษาเรือนไทยศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรือนไทยคุณอาริดา นุทกาญจนกุล จ.ชลบุรี และเรือนไทยคุณชรินทร์ ธารพานิช จ.สุพรรณบุรี” [11] เรือนไทยที่ศึกษามีทั้งที่ออกแบบใหม่และเป็นของเดิมแล้วมีการซ่อมแซมและเคลื่อนย้าย ข้อได้เปรียบของผู้วิจัยคือมีโอกาสได้ร่วมซ่อมแซมและออกแบบ ทำให้ผู้วิจัยมีความใกล้ชิดกับตัวงานวิจัยอย่างลึกซึ้งและเห็นถึงความปลอดภัยอย่างชัดเจน งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องนี้เป็นการศึกษาเรือนไทยภาคกลางเหมือนกัน ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาของแต่ละชาติพันธุ์ที่ปรับตัวเรือนไทยให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง และการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยและประโยชน์ใช้สอย งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องเป็นตัวอย่างที่ดีในการศึกษาเรือนไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมลาวเวียงและลาวพวนในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่สำคัญ คือ ผลงานวิจัยของ รศ.สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ เรื่อง “ประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนลุ่มน้ำท่าจีน” กล่าวถึง ชุมชนหมู่บ้านลาวเวียงในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ บ้านทับตีเหล็กและบ้านรั้วใหญ่ ในอำเภอเมือง บ้านขนมจีน คือบ้านสะแกหมู บ้านวังน้ำเย็น บ้านไผ่ม่วง บ้านสวนแดง บ้านไผ่ขวาง บ้านโพธิ์แดง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉพาะ ในบทที่ 5 เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำท่าจีนจากการบอกเล่าศึกษากรณีบ้านเก่าห้อง จังหวัดสุพรรณบุรี บ้านเก่าห้องเป็นศูนย์กลางที่อยู่ของลาวพวนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำท่าจีนตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการนำของขุนกำแหงฤทธิฐานำผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน บริเวณตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเก่าห้องจึงเป็นศูนย์กลางของชาวลาวพวน [12] ส่วนงานอีกเล่มที่กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของลาวเวียง คือ หนังสือ “ท้องถิ่น : จังหวัดสุพรรณบุรี” ของวิศาล สมคิด กล่าวถึงชาวลาวเวียงมีอาศัยอยู่มากในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี และที่อำเภอบางปลาม้าที่หมู่บ้านไผ่ม่วง บ้านขนมจีน บ้านมณเฑียร และบ้านท่าทราย [13]

ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีการย้ายถิ่นฐานของชาวลาวเวียงมาตั้งชุมชนที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองมาจากหลายพื้นที่ในจังหวัดสุพรรณบุรีมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเหล่านี้สามารถนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับบ้านทรงไทย หมู่ 10 ในด้านรูปแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปทรงจากอดีตมาปัจจุบันผ่านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ทำให้เข้าใจถึงการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชุมชน หมู่ 10 บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง

ระเบียบวิธีการศึกษา

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัย 2 วิธี คือ

1. การวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ คือ หนังสือ งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้อง และเอกสารทางราชการจากเทศบาล รวมถึงอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาอ้างอิงในงานวิจัย

2. การสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ด้วยการลงพื้นที่จริงทำการสำรวจ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ บ้าน 6 หลังที่ใช้ศึกษาถึงภูมิปัญญาในการสร้างบ้านทรงไทย สัมภาษณ์เจ้าของบ้านทั้ง 6 หลังด้วยวิธีแบบทางการและไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมในงานประเพณีประจำหมู่บ้านและสังเกตพิธีการ คนในชุมชน และสิ่งแวดล้อม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การออกแบบเครื่องมือวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กำหนดหัวข้อสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานของบ้าน ประวัติความเป็นมาของบ้าน **แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง** กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ไว้อย่างกว้าง ๆ มีประเด็นหลัก ประเด็นอื่นอาจเพิ่มเติมในตอนสัมภาษณ์จริง ไม่มีการเรียงลำดับคำถามไว้แน่นอนตายตัว ปิดสัมภาษณ์เมื่อใดก็ได้เมื่อผู้สัมภาษณ์เห็นว่า ได้ข้อมูลเพียงพอแล้ว ใช้สัมภาษณ์ครั้งแรกในการสอบถามประวัติความเป็นมาของบ้านแต่ละหลัง

วิธีการศึกษา แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ คือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบทความที่เกี่ยวข้องกับบ้านทรงไทยและชาติพันธุ์ลาวเวียง

2. การเก็บข้อมูลในพื้นที่ ด้วยการลงพื้นที่จริงทำการสำรวจ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. วิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผล รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ผล นำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาเพื่อมองภาพรวมของข้อมูล เลือกประเด็นที่สำคัญและตรงกับวัตถุประสงค์ เขียนบรรยาย จัดพิมพ์เป็นเล่มวิชาการ และหนังสือ

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างบ้านทรงไทย

บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง หมู่ 10 ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นหมู่บ้านที่สร้างเป็นกระจุกรวมกันหลายหลัง ตั้งอยู่ริมคลองจะเข้ใหญ่

ภาพที่ 2 แผนผังเลขที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง

หมายเลข 96 บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์ (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 99 บ้านนางฉลอง จันทรเกตุเลียด (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 89 บ้านนายสาลี เพ็งจันทร์ (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 91 บ้านนายชื่น เทพยืนยง (บ้านอ่าวหม้อแกง)

หมายเลข 106 บ้านนายนิคม ก้อนเงิน (บ้านสองคลอง)

หมายเลข 107 บ้านนางเกวิภา เตชะพิบูลทรัพย์ (บ้านสองคลอง)

ประวัติความเป็นมาของบ้าน

บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์ มีเชื้อสายลาวเวียงจากทางมารดา ส่วนบิดาเป็นคนไทย สามีนางบุญนะเป็นลาวเวียงมาจากบ้านไผ่ขวาง บ้านสร้างเพื่อเป็นเรือนหอของยายกับตา ยายของนางบุญนะตายเมื่ออายุ 95 ปี จึงสันนิษฐานได้ว่า บ้านมีอายุเกือบร้อยปี ครอบครัวนางบุญนะย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่นั่นเช่นเดียวกับบ้านนางฉลอง ความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับนางฉลอง คือ มารดาของนางบุญนะเป็นน้องสาวของยายนางฉลอง

บ้านนางฉลอง จันทรเกตุเลียด มีเชื้อสายลาวเวียงจากทางยาย คือ นางจร ส่วนตา คือ นายอิน เป็นคนไทยมารดานางฉลองชื่อนางทองคำเกิดที่บ้านหลังนี้เป็นบุตรคนที่ 7 ในจำนวนพี่น้อง 8 คน ประกอบด้วย 1. นางทองม้วน 2. นายรด 3. นายรัตน์ 4. นางแล 5. นายแก้ว 6. นายสุข 7. นางทองคำ และ 8. นางสัมฤทธิ์ ปัจจุบันพี่น้องส่วนใหญ่ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่นและเสียชีวิตหมด เหลือแต่นางทองคำ นายสาลีซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานและหลานอีก 2 ครอบครัวที่ยังคงอยู่บิดานายสาลีเป็นพี่ชายของนางทองคำ ทั้งหมดสร้างบ้านอยู่เป็นกลุ่มใกล้เคียงกันที่อ่าวหม้อแกง นางทองคำแต่งงานกับนายใหญ่มีบุตร 1 คน คือ นางฉลอง ความสำคัญของบ้านหลังนี้คือ เป็นครอบครัวแรกที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่อ่าวหม้อแกงตั้งแต่สมัยนางจรผู้เป็นยาย ดังนั้น บ้านหลังนี้จึงมีอายุ 100 กว่าปี ปัจจุบันนางทองคำมารดายังมีชีวิตอยู่อายุ 96 ปี

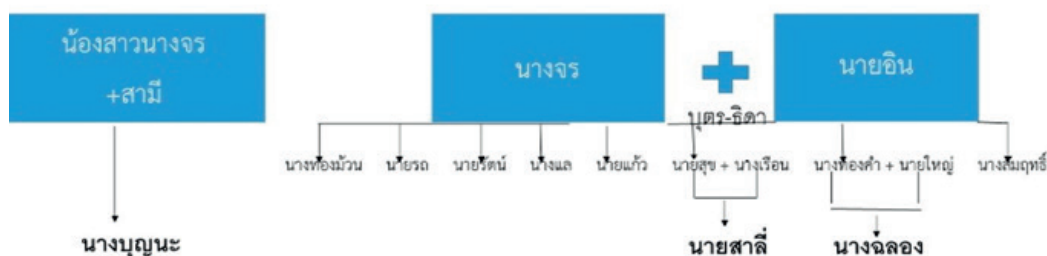
บ้านนายสาส์ เพ็งจันทร์ มีเชื้อสายลาวเวียงเช่นเดียวกันจากทางบิดา คือ นายสุข เนื่องจากบิดาเป็นบุตรของนางจร นายสาส์จึงมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับนางฉลอง บ้านหลังนี้สร้างตั้งแต่สมัยตาซึ่งเดิมมีถิ่นฐานที่วัดกลาง ส่วนยายอยู่ที่วัดลาดหอย ตำบลโคกคราม ส่วนปู่ย่าไม่รู้ที่มา ดังนั้น บ้านหลังนี้มีอายุ 100 กว่าปี

บ้านนายชื่น เทพยืนยง ไม่ทราบที่มา เนื่องจากปัจจุบันไม่มีผู้อยู่อาศัย แต่สันนิษฐานว่า ตัวบ้านมีอายุประมาณ 100 ปี เนื่องจากสร้างพร้อมกับบ้านนางบุญนะ [14]

บ้านนายนิคม ก้อนเงิน มีเชื้อสายลาวเวียงจากบ้านแม่น้ำ วัดทุ่งอุทุมพร ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า บ้านสร้างตั้งแต่สมัยปู่ย่า อายุบ้านประมาณ 100 ปี

บ้านนางเกวีย เทชะพิบูลทรัพย์ มีเชื้อสายลาวเวียงและลาวพวนจากทางตายาย ถิ่นฐานเดิมมาจากบ้านแม่น้ำวัดดอกบัว ตำบลโคกคราม อายุบ้านประมาณ 100 กว่าปี

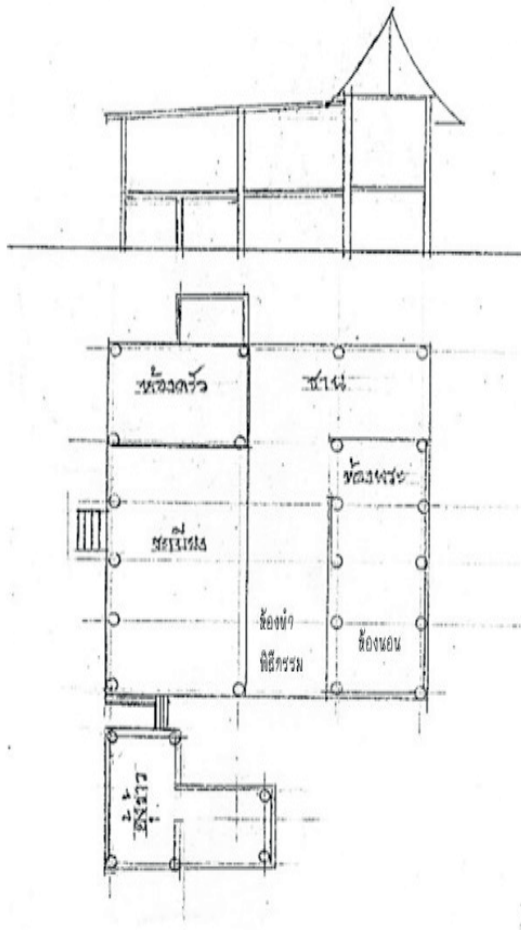
จากประวัติความเป็นมาของบ้านทั้ง 6 หลังจะเห็นว่า มีสามหลังที่เป็นเครือญาติกันคือ บ้านนางบุญนะ บ้านนางฉลองและบ้านนายสาส์ โดยที่ทั้งสามบ้านมีบรรพบุรุษร่วมกัน คือ นางจร ซึ่งเป็นครอบครัวแรกที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ดังแผนผังลำดับเครือญาติ

ภาพที่ 3 แผนผังเครือญาติครอบครัวนางจร

รูปแบบบ้านที่อำเภอห้วยแกและบ้านสองคลอง

รูปแบบบ้านเป็นแบบเรือนเดี่ยว ประกอบด้วย เรือนนอน 1 หลัง เรือนครัว 1 หลัง ระเบียงและชานร่วมสร้างเรียงรายริมคลอง ส่วนใหญ่เกิดจากครอบครัวขนาดเล็กมีสมาชิกในครัวเรือนไม่มาก โครงสร้างของบ้านประกอบด้วย ห้องนอน 1 ห้อง ห้องครัว 1 ห้อง เรือนนอนมี 3 ช่วงเสา สร้างเป็นห้องนอน 2 ช่วงเสา และห้องโถง 1 ช่วงเสา ห้องโถงนี้มีไว้สำหรับเลี้ยงพระ และตั้งแท่นบูชา เรือนครัวใช้เป็นที่สำหรับปรุงอาหาร และอาจใช้เป็นสถานที่นั่งรับประทานอาหารในครัวได้ เรือนครัวมี 2 ขนาด ขนาดเล็ก 2 ช่วงเสา และขนาดใหญ่ 3 ช่วงเสา ส่วนหนึ่งเป็นครัวไฟ อีกส่วนหนึ่งเป็นที่รับประทานอาหาร ด้านหน้าของเรือนนอนมีระเบียงเชื่อมต่อระหว่างทั้งสองหลังด้วยชาน บางหลังคลุมระเบียงบางหลังเปิดโล่ง หรือทำฝาเปิดปิดได้ตามแต่ประโยชน์ใช้สอย บันไดทางขึ้นสร้างแบบมาตรฐานมีเพียงด้านหน้า ส่วนทางขึ้นรองทำเป็นบันไดไม้ พื้นบ้านมีการลาดระดับเพื่อรับลมและมองเห็นพื้นที่อุ้งบ้าน [15]

ภาพที่ 4 แผนผังบ้านเรือนเดี่ยว

การสร้างบ้านเป็นแบบเรือนไทยเดิมผสมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรับเข้ากับสภาพแวดล้อมและประโยชน์ใช้สอยของครอบครัว โดยแบ่งลักษณะการปรับสร้างไว้ตามลำดับ ดังนี้

1. การสร้างเรือน เนื่องจากในหมู่บ้านนี้ผู้ที่เข้ามาอยู่เริ่มแรกปลูกเรือนในลักษณะทรงไทยเดิม โดยการรื้อหรือย้ายจากที่อื่นในละแวกอำเภอดียวกัน หรือบางรายซื้อตัวเรือนมาประกอบสร้างใหม่ การสร้างบ้านของผู้คนในหมู่บ้านนี้ มักนิยมให้มีตัวเรือนทรงไทยที่มีรูปทรงที่สวยงามและเด่นชัดมาก มีสามช่วง สามห้อง เพื่อทำเป็นห้องพระ ห้องทำพิธีกรรมไว้พ่อเลี้ยงตามแนวความเชื่อ ส่วนห้องสุดท้ายเป็นห้องนอน ตัวเรือนเหล่านี้ยังคงอนุรักษ์ไว้ทุกหลังจึงอยู่ในสภาพดี จากการสำรวจนั้นเห็นได้จากงานแกะสลักที่ประดับส่วนด้านหน้าตัวเรือน เรื่องของรูปทรงนั้นเป็นแบบไทยเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 5 บ้านนายสาลี เพ็งจันทร์ แสดงลักษณะสามช่วงสามห้อง

2. การขยายเรือน ทำขึ้นเพื่อปรับตามสภาพแวดล้อมและประโยชน์ใช้สอยภายในครอบครัว ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละบ้าน โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีขยายตัวขนานให้กว้างมากขึ้น ทำหลังคาลาดคลุมทั้งหลัง ส่วนนี้เป็นการปรับสร้างเพื่อให้มีพื้นที่ใช้สอยมากยิ่งขึ้น อาจเนื่องมาจากจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น การปรับสร้างในลักษณะนี้มักจะเป็นผู้ที่อยู่รุ่นหลัง ภายในเรือนตัวขนานที่มีขนาดใหญ่ขึ้นอาจทำให้การเชื่อมโยงของรูปทรงและองค์ประกอบระหว่างตัวเรือนและตัวขนานไม่สมบูรณ์ แต่เรื่องประโยชน์ใช้สอยนั้นเมื่ออยู่ครบครัน การขยายเรือนในลักษณะนี้ข้อดี คือ เป็นการรักษาพื้นไม้ที่เป็นพื้นเก่า ไม่กระดานมีหน้ากว้างพิเศษซึ่งในปัจจุบันไม่มีการตัดไม้ในลักษณะนี้แล้ว พื้นไม้ยังคงสภาพสมบูรณ์ ด้วยเกิดจากการมีหลังคาคลุมตลอดขนาน

ภาพที่ 6 บ้านนางบุญนะ มาลาวงษ์ ขยายเรือนด้วยการทำหลังคาคลุมขนานตลอด

3. การปรับพื้นหรือกระตั่วบ้าน การปรับเช่นนี้เพื่อป้องกันน้ำท่วมในช่วงน้ำหลาก ซึ่งทั้ง 2 หมู่บ้านมีการปรับสร้างมีเพียงบางหลังเท่านั้น เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูง ประโยชน์ในการปรับตัวบ้านให้สูง คือ ทำให้มีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น น้ำไม่ท่วมบ้านลดความเสียหายในช่วงน้ำหลากแบบถาวร แต่อาจทำให้รูปทรงของบ้านเปลี่ยนแปลงไป จากพื้นดินเดิมที่มีรูปทรงพодиพองาม ส่วนในรายที่ไม่มีการปรับพื้นให้สูงขึ้นเมื่อน้ำหลากที่อาจมีในช่วงบางปี ในกรณีที่น้ำท่วมเกินพื้นบ้านจะใช้วิธีกรอดตอกแปะกับเสาเรือนและยกพื้นเรือนตามให้สูงพ้นระดับน้ำวิธีการนี้ทำขึ้นชั่วคราว สำหรับใช้สอยในช่วงน้ำท่วม ส่วนใหญ่ทำกับช่วงโถงต่อจากเรือนนอน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับน้ำท่วมเมื่อน้ำลดลงแล้วนำพื้นไม้และรอตตอกกลับไว้เหมือนเดิม รูปทรงของบ้านไม่ได้เสียหายหรือเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ครั้งล่าสุดที่น้ำท่วมมากและใช้วิธีกรอดนี้ คือ เมื่อ พ.ศ.2554

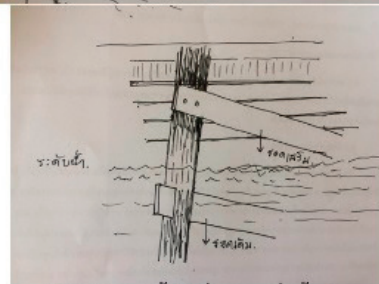
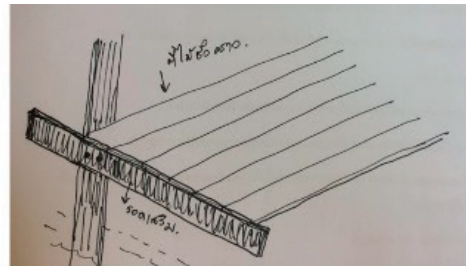
ภาพที่ 7 บ้านนายสาส์มีการกระตั่วบ้านขึ้น เสาไม้เปลี่ยนเป็นเสาปูน

พื้นไม้

รอด

ลักษณะรอดและพื้นไม้มายมกิต

การตรอดและยกพื้นไม้ชั่วคราวเมื่อน้ำท่วม

ภาพที่ 8 รอดและพื้นไม้

4. การสร้างห้องน้ำบนตัวเรือน เดิมเรื่องการขั้บถ่ายจะขุดหลุมขั้บถ่ายลงพื้นดิน เมื่อถึงหน้าน้ำท่วม จะต้องเปลี่ยนมาขั้บถ่ายข้างบน ที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองนี้มีน้ำท่วมเกือบทุกปีจึงต้องย้ายห้องน้ำ มาไว้ข้างบน เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพภูมิศาสตร์ การปรับสร้างในลักษณะนี้ในบางหลังอาจทำให้องค์ประกอบ ของรูปทรงเปลี่ยนไป แต่อาจเป็นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกสบาย โดยเฉพาะ สำหรับบ้านที่ มีผู้สูงอายุจะการใช้การเทปูนทำพื้นเชื่อมกับพื้นไม้และสร้างห้องน้ำแบบสมัยใหม่ ซึ่งในการปรับสร้างนี้เป็นไปตาม สภาพสังคม ความนิยมและเรื่องสุขอนามัยที่จะทำให้มีความสะอาดสะอาดมากขึ้น บ้านบางหลังยังคงใช้ห้องน้ำ เป็นส้วมไม้ขนาดเล็กแบบส้วมซึมใช้รองส้วมปูนซ้อนเป็นชั้นต่อจากพื้นไม้ปล่อยเปลือก บางหลังใช้ปูนครอบ สี่เหลี่ยมให้รูปทรงกลมกลืน ในส่วนนี้เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งซึ่งในแต่ละบ้านมีการปรับกันไปตามประโยชน์ ใช้สอยและกำลังทรัพย์

ภาพที่ 9 บ้านนางฉลอง จันทร์เกตุเลียด การสร้างห้องน้ำบ้านตัวเรือน

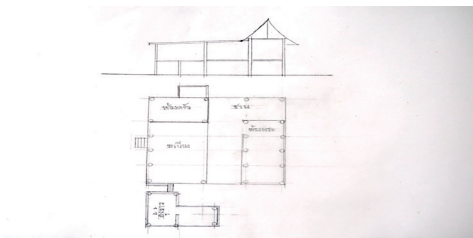
ภาพที่ 10 บางบ้านใช้รองส้วมปูนต่อเป็นชั้น

5. การปรับโครงสร้างส่วนบนหรือโครงหลังคา ในแบบดั้งเดิมบ้านหลายหลังมีหลังคาเป็นกระเบื้อง บางหลังเป็นมุงจาก ซึ่งในยุคของคนรุ่นปัจจุบันที่สืบทอดอยู่อาศัยมักเปลี่ยนหลังคาเป็นสังกะสี และบางหลังอาจปนกันระหว่างสังกะสีและกระเบื้อง ในการปรับเปลี่ยนนี้เป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจในครอบครัวและความสะดวกสบายในการซื้อหาวัสดุ สามารถกันแดดกันฝนได้ดี แต่อาจมีปัญหาเรื่องความร้อนที่ปะทะกับเครื่องมุงที่เป็นสังกะสีโดยตรง แต่บ้านบางหลังยังคงมีฝ้ายไม้สักติดใต้หลังคา ซึ่งสามารถผ่อนคลายเรื่องความร้อนลงได้ บ้านบางหลังที่ไม่มีฝ้ายในแบบดั้งเดิมนั้นเนื่องจากรื้อมาต่อเติมส่วนอื่นเพื่อขยายตัวเรือน บ้างต่อเติมเพิงพักหรือชานเล็ก ๆ ไว้นั่งรับลม

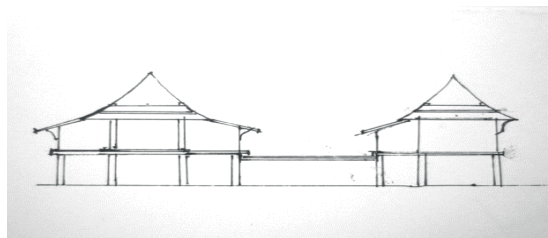

ภาพที่ 11 บ้านนางบุญนะ หลังคาเปลี่ยนเป็นสังกะสี

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นภูมิปัญญาของคนที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองนี้ที่ปรับปรุงบ้านให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันซึ่งไม่ได้ทำลายความงดงามไปทั้งหมด ยังคงเอกลักษณ์ของบ้านทรงไทยไว้ ในภาพรวมของบ้านแต่ละหลังจึงมีทั้งของเดิมและของใหม่ ของเดิม คือ วัสดุเดิม รูปทรงเดิม ส่วนที่มีการปรับเปลี่ยนนั้นอาจมีรูปทรงใหม่ที่ทำให้คล้ายของเดิม แต่เปลี่ยนแปลงวัสดุจึงมีความเข้ากันในแบบเฉพาะของตัวบ้าน มีรูปทรงที่สวยงามและเด่นชัด คือ มีสามช่วง สามห้อง เพื่อทำเป็นห้องพระ ห้องทำพิธีกรรมไหว้พ้อเลี้ยงตามแนวความเชื่อ ส่วนห้องสุดท้ายเป็นห้องนอน อัตลักษณ์ที่สำคัญแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างบ้านทรงไทยที่บ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง คือ การทำหลังคาลาดคลุมทั้งหลัง โดยเฉพาะ ส่วนชาน เป็นวิธีขยายตัวชานให้กว้างมากขึ้น ส่วนนี้เป็นการปรับสร้างเพื่อให้พื้นที่ใช้สอยมากยิ่งขึ้น ซึ่งบ้านทรงไทยในหมู่บ้านใกล้เคียงกันไม่มีการมุงหลังคาแบบนี้เช่นที่บ้านศาลาท่าทราย หมู่ 8 ส่วนใหญ่จะปล่อยชานโล่งไม่มุงหลังคา ทำให้ภาพรวมมองเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการใช้ชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย

ผังบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลอง
ทำหลังคาคลุมจากระเบียงถึงชาน

ผังบ้านศาลาท่าทราย ชานตรงกลางปล่อยโล่ง

ภาพที่ 12 ภาพเปรียบเทียบขานระหว่างบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองกับบ้านศาลาท่าทราย

ด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี

ชาวบ้านอ่าวหม้อแกงและบ้านสองคลองสืบเชื้อสายจากลาวเวียงเป็นส่วนใหญ่ มีลาวพวน และไทยผสมผสานบ้างเล็กน้อย คนไทยที่อาศัยอยู่ที่บ้านทั้งสองนี้ส่วนใหญ่มาจากการแต่งงานกับชาวลาวเวียง ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ย้ายถิ่นฐานตามกันมาตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้เพื่อมาจับจองที่พร้อมทั้งเครือญาติ โดยเฉพาะ ที่บ้านอ่าวหม้อแกงลักษณะการวางตำแหน่งบ้านรวมตัวกันเป็นกระจุกตรงเวียง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันจึงปลูกสร้างบ้านในบริเวณใกล้เคียงกัน มีบ้านนางฉลอง จันทรเกตุเกิดเป็นเสมือนต้นตระกูล

เนื่องจากบ้านนางฉลองเป็นครอบครัวแรกที่มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ศูนย์กลางของชุมชนที่นี่ คือ วัดศาลาทำทราย แต่ละครอบครัวมีบ้านมากกว่า 1 หลัง เกิดจากการขยายครอบครัว บิดามารดา 1 หลัง ลูก 1 หลัง เมื่อแต่งงานแยกครอบครัวออกไป

การประกอบอาชีพทั้งสองชุมชนส่วนใหญ่ทำนา รับจ้างทั่วไป ปลูกผักเพื่อใช้กินในครอบครัว การที่มีคนสามเชื้อชาติอยู่ร่วมกัน ทำให้การประกอบพิธีกรรมหรือสืบสานประเพณีจึงมีทั้งประเพณีไทยและลาว พิธีกรรมมีทั้งพุทธศาสนาและการนับถือผี ประเพณีทางพุทธศาสนา ได้แก่ วันสำคัญทางพุทธศาสนา คือ วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา การทอดกฐินและประเพณีทอดผ้าป่าลอยกระทง ชาวบ้านทั้งสองชุมชนมาทำบุญที่วัดศาลาทำทรายซึ่งเป็นวัดแห่งเดียวในบริเวณนั้นที่ใกล้ที่สุด ส่วนประเพณีการนับถือผีส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมของชาวลาวเวียงและลาวพวนที่นับถือร่วมกัน ได้แก่ ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงและแม่เฒ่า ประเพณีไหว้ศาลและทรงเจ้า ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน แบ่งการวิเคราะห์ได้ 2 ลักษณะดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงและแม่เฒ่า และประเพณีทรงเจ้า จัดขึ้นที่บ้านทำพิธี

1.1 ประเพณีไหว้พ้อเลี้ยงเวียงทองและแม่เฒ่า เป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวลาวเวียง เป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากเมืองเวียงจันทน์ มีความเชื่อว่า ทำแล้วจะมีชีวิตที่มีความสุข ประสบความสำเร็จ ชาวชุมชนนับถือพ้อเลี้ยงเวียงทองและแม่เฒ่าคำเปรียบเหมือนเทวดา งานจัดขึ้นปีละครั้ง ช่วงท้ายสงกรานต์ เนื่องจากไม่มีศาลสำหรับไหว้ การทำพิธีจึงจัดขึ้นที่บ้านครูนางฉลอง จันทรเกตุเลียด เนื่องจากครอบครัวนางฉลองเป็นต้นถือของคนในชุมชนและได้ใช้บ้านนางฉลองเป็นสถานที่จัดพิธีมาแต่แรกเริ่ม ของที่ไหว้ ประกอบด้วย ไก่ ข้าวต้มมัด ก้อย เหล้า สำหรับสถานที่ไหว้พ้อเลี้ยงใช้วิธีกำหนดว่า น่าจะอยู่ตรงบริเวณนี้ จากนั้นจะใช้เสื่อปูเพื่อวางของไหว้ ส่วนแม่เฒ่าคำจะไหว้ข้างนอก หลังจากทำพิธีเสร็จลาของไหว้แล้ว ก้อยและข้าวต้มมัดนำกลับบ้าน ส่วนเหล้าจะกรอกใส่ขวดน้ำรวมกัน ส่วนไก่ต้มนำมารับประทานร่วมกัน ตั้งวงข้าวโดยแยกเป็นวงผู้ใหญ่และวงเด็กต่างหาก เป็นประเพณีที่รวมลูกหลานแสดงให้เห็นถึงความกลมเกลียวกันของชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ เด็กในชุมชนจะได้รู้จักกันทุกคนและเป็นการให้เด็กได้เข้าร่วมพิธีสำคัญเพื่อปลูกฝังสืบทอดประเพณีต่อไป

1.2 ประเพณีไหว้ศาลและทรงเจ้า จัดหลังสงกรานต์เดือนเมษายน ขึ้น 12 ค่ำ เป็นประเพณีที่ทำกันมานานแล้วมี 2 วัน วันแรกจัดขึ้นก่อน 12 ค่ำมีพิธีตอนกลางคืนเชิญเจ้าพ่อประทับทรงเพื่อช่วยเหลือคนที่มีความทุกข์ ชาวบ้านมารวมตัวกันที่บ้านที่ทำพิธี สาเหตุที่ทำที่บ้านนี้เพราะศาลตั้งอยู่ที่นี้ จากนั้นมีพิธีบายศรีเพื่อเสริมดวงต่อด้วยพิธีครอบครู เมื่อเจ้าพ่อประทับทรงชาวบ้านจะถามคำถามที่ตนเองสงสัยหรือขอความช่วยเหลือจากเจ้าพ่อ จำนวนของเจ้าพ่อแต่ละปีไม่เท่ากันบางปีมี 7 องค์ บางปีมี 3 องค์ วันที่สองชาวบ้านมารวมตัวกันอีกครั้งเพื่อนำของมาเซ่นไหว้ และเจ้าพ่อประทับทรงอีกครั้ง เดิมระหว่างทำพิธีจะมีรำถวายเจ้าพ่อแต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นใช้เครื่องเสียงแทนนางรำเพื่อความสะดวก พิธีนี้เชื่อว่า ทำแล้ววิญญาณบรรพบุรุษปู่ตายายจะได้ไปดี และเจ้าพ่อก็จะช่วยให้ผู้ที่มาไหว้อยู่เย็นเป็นสุข มีโชคลาภ คำขयरุ่งเรือง

2. ประเพณีเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ การทำบุญข้าวประดับดิน ประเพณีทอดผ้าป่าลอยกระทง จัดขึ้นที่วัดศาลาทำทราย

2.1 ประเพณีการทำบุญข้าวประดับดิน เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนา จัดขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า เชื่อว่าคืนนี้ คือ เดือนดับเป็นวันที่นรกเปิด วิญญาณญาติที่ตกนรกสามารถขึ้นมาบนโลกมนุษย์ได้ในวันนี้เพียงวันเดียวเท่านั้น เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตหรือญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ข้าวประดับดิน คือ ข้าวพร้อมอาหารคาวหวาน ได้แก่เนื้อ ปลา ผัก ไข่ น้ำมัน ข้าวต้ม ขนม น้ำอ้อย น้ำตาล ก้อย ผลไม้ หมากล้วย และบุหรื

อาหารเหล่านี้ห่อด้วยใบตอง อาหารคาว 1 ห่อ ของหวาน 1 ห่อ หมากพลูบุหรีใส่ในห่อกระทงเดียวกันได้ หรือ อาจนำใส่ในห่อหรือกระทงเดียวกันทั้งหมดได้ ตอนเช้ามีเวลา 4.00 – 6.00 น. ชาวบ้านจะนำกระทงไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้หรือแขวนไว้ตามกิ่งไม้ ตามบริเวณกำแพงวัดบ้าง หรือวางไว้ตามพื้นดินเรียกว่า “ห่อข้าวน้อย” จุดเทียนไว้พร้อมกับเชิญวิญญาณของญาติมิตร จากนั้นนำภัตตาหารไปถวายแด่พระภิกษุ สามเณร แล้วอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายโดยกรวดน้ำให้

2.2 ประเพณีทอดผ้าป่าลอยกระทง เป็นประเพณีทางพุทธศาสนา จัดขึ้นทุกปีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินจันทรคติไทย ตามความเชื่อการลอยกระทง คือ การบูชารอยพระพุทธรูปบาทที่แม่น้ำอันมมทานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าประทับรอยพระบาทคราวโปรดพญานาค คนไทยถือว่า แม่น้ำทุกสายมีแม่พระคงคา จุดประสงค์ของพิธีกรรมเพื่อขอขมาลาโทษพระแม่คงคาให้หมดทุกข์หมดโศกกลอยสิ่งไม่เป็นมงคลออกไป พิธีเริ่มช่วงเย็นประมาณ 18.00-19.00 น. ชาวบ้านนำกระทงหรือตะกร้าผ้าป่าที่จัดเรียบร้อยแล้วมาที่วัด ในตะกร้านั้นประกอบด้วย ต้นไม้ที่หาได้ในหมู่บ้าน เช่น มะขาม มะกอก ชมพู และกล้วย ดอกไม้ เช่น ดอกเข็ม กล้วยไม้ และบานไม่รู้โรย นอกจากนั้น ก็มีนม และน้ำ ส่วนผลไม้ เช่น สับปะรด แอปเปิล และทับทิม ส่วนผ้าจีวรนำไปจากวัดมาจัดที่บ้าน เมื่อพระสงฆ์สาธุการโยมเริ่มจุดธูปอธิษฐาน พระภิกษุสวดถวายผ้าป่า จากนั้นชาวบ้านถวายตะกร้าผ้าป่าและกรวดน้ำ แล้วถวายกระทงให้แก่พระภิกษุเพื่อนำไปลอย ต่อมาจึงนำของในตะกร้าผ้าป่ามาเรียงตรงกลางศาลาเพื่อถวายพระภิกษุ ยกเว้นกล้วยจะนำไปทอดแจกเด็กในหมู่บ้าน

ภาพที่ 13 หิ้งบูชาพ่อเลี้ยงเวียงทอง (ซ้าย) และพิธีไหว้พ่อเลี้ยง (ขวา)

ภาพที่ 14 พิธีไหว้แม่แต่ว่าจัดขึ้นด้านนอก (ซ้าย) และชาวบ้านนำของไหว้มาถวาย (ขวา)

ภาพที่ 15 การแบ่งกลุ่มผู้ใหญ่และเด็กมารับประทานอาหารหลังพิธีไหว้พ่อเลี้ยงและแม่เฒ่าเสร็จแล้ว

ภาพที่ 16 ประเพณีไหว้ศาลและทรงเจ้า

ภาพที่ 17 ประเพณีห่อข้าวประดับดิน

ภาพที่ 18 ประเพณีทอดผ้าป่าวันลอยกระทง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรรณรงค์ให้ชาวบ้านและชุมชนเห็นความสำคัญของประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจตระหนักถึงคุณค่าของบ้านทรงไทยและรูปแบบดั้งเดิมของบ้านทรงไทยเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์
2. ควรนำหลักสูตรประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชน โดยเฉพาะ คุณค่าของบ้านทรงไทยให้เยาวชนได้เรียนรู้เข้าใจ และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่เยาวชนในโรงเรียนด้วยการทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นศึกษา
3. ควรศึกษาด้านสถาปัตยกรรมไทยและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจของชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจกับคนภายนอก

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ที่ให้ทุนสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี และ รศ.สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ ที่ปรึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- [1] National Electronics and Computer Technology Center. (2009). *Thai-English Electronic NECTEC's Lexitron Dictionary*. Retrieved July 16, 2016 From http://lexitron.nectec.or.th/2009_1_index.php?q=lookup/form/submit. (in Thai)
- [2] Siam Commercial Bank Public Company Limited. (1999). *The Encyclopedia of Southern Thai culture*. Bangkok : Fondation The Encyclopedia of Thai culture. (in Thai)
- [3] Pattamasiriwat D. et al. (2006). *The Survey of knowledge and the cultural capital Development and the local wisdom for development human resources*. Bangkok : P.A. LIVING co.,ltd. (in Thai)
- [4] Tonkram Municipality Bang pla ma District Suphanburi Province. (n.d.). *Local development plan 2018-2021*. n.p. (in Thai)
- [5] Issaard, S. (Interviewee), Ngoenpairot, S. (Interviewer), Address : No.98 Bann Salathasai, Moo 8, Joarakhe Yai Sub-District, Bang pla ma District, Supphanburi Province. January 28, 2018. (in Thai)
- [6] Pengjarn, S. (Interviewee), Sunantha, N. (Interviewer), Address : No.89 Bann Ao Mawkaeng, Moo 10, Khok Khram Sub-district, Bang pla ma District, Suphanburi Province. February 4 2018. (in Thai)
- [7] Issaard, S. (Interviewee), Ngoenpairot, S. (Interviewer), Address : No.98 Bann Salathasai, Moo 8, Joarakhe Yai Sub-District, Bang pla ma District, Supphanburi Province. January 28, 2018. (in Thai)
- [8] Pirom, S. (2002). *Bann Thai Pak Klang*. Bangkok : Kurusapa Printing Ladphrao. (in Thai)

- [9] Jaijongrak, R. (1996). *Thai House*. 2nd ed. Bangkok : Thammasatprintinghouse. (in Thai)
- [10] Inpuntung, V. (2010). The Diversity of Traditional Thai Houses in Phetchaburi. NAJUA: Architecture Design and Built Environment, n.d. (24), pp. 1-14.
- [11] Suwannakorn, J. (2015). Construction of Traditional Thai-Style Wooden House of the Central Region : Case Studies of Contemporary Ruen Thai. Academic Journal of Architecture, n.d. (64), pp. 1-18.
- [12] Jindamaneerajana, S. *History of social community on Tha Chin River*. Bangkok : Srangsrang. (in Thai)
- [13] Somkid, W. (1993). *Local : Suphanburi Province*. Bangkok : Samcharoen Company. (in Thai)
- [14] Malawong, B. (Interviewee), Sunantha, N. (Interviewer), Address : No.91 Bann Ao Mawkaeng, Moo 10, Khok Khram Sub-district, Bang pla ma District, Suphanburi Province. Febuary 4 2018. (in Thai)
- [15] Pirom, S. (1995). *Bann Thai*. Bangkok : Advance International Printing Service. (in Thai)